

Juli Vallmitjana: recuperant l'escriptor

NARRATIVA

ROGER COSTA-PAU

Juli Vallmitjana,
*Sota Montjuïc. Criminalitat
típica local*. Edició a cura
d'Elisabet Velázquez. AROLA
EDITORS I EDICIONS DE 1984.
Tarragona i Barcelona, 2004.

U ltra els valors globals literaris i de fecunditat en general en el camp de la llengua, l'obra narrativa i dramàtica de Juli Vallmitjana (Barcelona, 1873-1937) ensenya unes particularitats sorprenents en la seva gènesi i, lògicament, en el seu posterior desplegament: Vallmitjana és el narrador per excel·lència del món dels gitanos i dels baixos fons de la Barcelona -creixent i desplomada alhora- de la primeria del segle XX. I ben cert que ho és del posicionament actiu -i sobretot conscient- d'una mirada carregada d'intencions antropològiques; cada cop més allunyada del costumisme d'arrel tradicionalista heretat del vuit-cents i cada volta més pròxima a les apostes noves de la narrativa modernista de les característiques, per exemple, per més que divergents en el fons, d'*Els sots feréstecs*, de Raimon Casellas. És veritat que traspua un tradicionalisme de preferència per al dibuix descriptiu de la realitat en el primer Vallmitjana, en l'autor de les primeres narracions d'abans del 1906 (de *Coses vistes i coses imaginades* i de *Fent memòria*), però cal fer

JULI VALLMITJANA ENTRE UN GRUP DE GITANOS DE MONTJUÏC

notar també que ben aviat es perfila el nou narrador, l'escriptor-observador que substitueix de manera definitiva la mirada poc més poc menys idealitzant per una mirada humana, implicada, que en la seva incisió procura abastar el nombre màxim de dimensions i de magnituds; això passa a partir de la seva primera novel·la -*De la ciutat vella*, 1907- i culmina amb la present *Sota Montjuïc* (1908) i sobretot amb *La Xava*, apareguda per primer cop el 1910.

El fet de descriure la realitat crua dels baixos fons, i fer-ho, a més, sense cap por de de-

nunciar les actituds indiferents i d'hipocresia de la ciutadania reeixida i benpensant, dugué Juli Vallmitjana al més clamorós dels silenciaments com a escriptor i com a intel·lectual. La circumstància no podia sinó agreujar-se quan començà a tractar el món, els costums i la realitat de la comunitat gitana. En aquest moment, a la hipocresia circumdant s'hi afegia la xenofòbia i el racisme. I estiguem segurs que, encara que en graus i perspectives diferents, això mateix succeiria -i succeeix- el dia d'avui.

En efecte, en les pàgines de

Sota Montjuïc el lector descobrirà costums ancestrals dels gitanos, expressions i certes curiositats, però sobretot serà sabedor d'un paisatge humà, particular i divers com tots els paisatges humans del món, que no disposa de formes ni de mitjans per esquivar la tragèdia a tots els seus efectes. Un paisatge en què l'amistat, la família i la fraternitat hi són intrínseques i que s'hi manifesten un i altre cop a través dels personatges, però que a la vegada alimenta la sang, l'odi i l'assassinat: un paisatge abominable, en definitiva... Però al capdavall,

aquesta és una de les direccions reflexives que activa la lectura de *Sota Montjuïc*: per què encara la tragèdia, per què encara l'isolament? *Sota Montjuïc* és, en aquest ordre de coses, un document valuósíssim per al traç de la història recent d'una ciutat que avui és olímpica, és turística i és forrera, però que continua flàccida a l'hora d'encarrilar progressos col·lectius i que continua agressiva en l'afermar-se a les dinàmiques de l'ocultament de cara a un únic benefici, perfectament indigestible, de l'opulència i el despit.

L'ALTRA MIRADA'

En el seu gruix de fondàries literàries i extraliteràries, el llibre remet a un gruix immens d'altre material d'il·lustració, literari, cinematogràfic i artístic en general dels seixantes ençà sobre, justament, aquesta expansió de *l'altra mirada*... I remetrà directament també a *La Xava* (serà lògic el contagi invers), i en tal cas no deixarem d'aconsellar la reedició a cura d'Enric Casasses, personalíssima, amb segell d'Edicions de 1984 i apareguda farà cosa d'un any. I qui diu a *La Xava* diu també a l'obra dramàtica disponible del nostre autor, així com a un nombre generós de treballs i articles de mans de Jordi Castellanos, d'Enric Gallén, de Júlia Sanmartín i de Plàcid Vidal, entre altres estudiosos, dels quals s'indica notícia detallada en les pàgines preliminars d'estudi introductor que signen Francesc Foguet i Albert Mestres.

POESIA

Josep Tuset, *Devora l'estimball*.
EDICIONS 62.
Barcelona, 2004.

En la poesia catalana actual conviuen tendències i, encara més, poètiques individuals prou diverses: per exemple, enfront dels que conceben la poesia com un acte transcendent hi ha els que la consideren un joc de connotacions sovint festives o, com a mínim, iròniques; enfront dels que escriuen per ser llegits en silenci hi ha els que troben la seva dimensió en l'oralitat; enfront dels que segueixen i, a la seva manera, renoven tradicions prou establertes, hi ha els que proposen ruptures, ja sigui en la dimensió del sentit, en la de la forma o, sovint, en totes dues alhora; i encara gosaríem dir que enfront dels que s'adscriuen a una tendència o una altra, hi ha els que, des del seu univers personal, resulten difícilment classificables. Si calgués adscriure Josep Tuset a algun grup o opuscle, no dubtariem a in-

cloure'l en aquest últim, és a dir, en el dels que no en tenen. És cert que el nostre autor presenta uns tocs d'enjogassament i de ruptura que permeten fer-ne una certa caracterització genèrica, però *Devora l'estimball* mostra una poètica rabiosament personal, aliena a les modes i les complicitats generacionals, i no és, doncs, un llibre que permeti una etiqueta còmoda.

PRIMER LLIBRE PUBLICAT

Josep Tuset viu a Sabadell, on va néixer l'any 1958, és metge de professió i ha fet estudis de filosofia -referències, per cert, absents de la contraportada del llibre, ja que les col·leccions de poesia tenen el costum de no presentar l'autor, enfront de la profusió de dades que ofereixen les de narrativa-. Tot això el situa fora de la capital, en una edat que es considera avançada per a un pri-

mer llibre -i que l'allunya, doncs, d'una perspectiva generacional- i en un món professional ben allunyat del dels poetes filòlegs i professors que constitueixen majoria; indicis que en el seu cas les classificacions còmodes no resulten fàcils.

Tres coses, però, com a mínim, es fan evidents després de la lectura del seu llibre, 8è premi de poesia Màrius Torres: la ironia, el recurs freqüent dels jocs de paraules -i, doncs, de conceptes- i una llibertat formal que, unida a un to planer, conforma un aparent prosaisme. No és estrany, per tot plegat, que els poemes neixin del distanciament i traspuin escepticisme, com es demostra en el titulat *El fons garantit*: «-Tot o res!», / crides tan panxament. / ¿Que no saps que viure / és tenir simultàniament / ambdues coses? / Més val que t'enriolis / i que facis

distància, / no com qui va de tornada, / sinó com qui hi està / de passada». Aquesta actitud, que pot remetre de lluny al Pere Quart més escèptic i menys civil, es complementa amb algun joc vagament brosià -*Bases del certamen* i algun dels poemes inclosos a l'apartat *Passar temps*- i embolcalla, sota l'omnipresent ironia, reflexions prou àcides sobre el sentit, o més aviat la falta de sentit, de la vida. Tot defugint les vies de l'experiència directa o el lirisme més o menys impostat -i, amb aquest últim, la temptació de la transcendència-, Josep Tuset basteix una reflexió, distant, irònica, escèptica, estructurada en nou apartats, sobre la vida mateixa, en què no obre cap esclatxa a l'idealisme. L'actitud de l'autor no és mai, però, desesperada, sinó, en tot cas, la de l'espectador escèptic de l'entorn que apareix en el po-

Des de la distància

JOSEP MARIA RIPOLL

ema *Quarts de buit*: després de constatar-hi com "El cert és que no hi ha motiu / ni raó ni prova / que provi que cal viure / quan s'ha mirat prou la fondalada / i no en queden beneficis", la conclusió no és apassionada en cap sentit: "També hi ha qui s'estima / més quedar-se fins al final / si no té res de millor a fer".

VISIÓ DESAPASSIONADA

Aquesta és la mirada que unifica les diferents parts del llibre, i que afecta tant la visió desapassionada de les relacions sexuals a la part titulada *Carn viva* com, per exemple, la reafirmació en els propis errors amb què s'acaba el poema *Ludopatia*: "Tornaria a fer el mateix, això / no vol dir / que no me'n penedeixi / o que no hagi estat un error continuat, / només vol dir / que tornaria a fer el mateix". Aquesta acceptació de la fatalitat i dels propis límits, entre escèptica i estoica, conforma una veu certament personal que, des de la distància de la ironia permanent i amb el recurs freqüent dels jocs verbals i conceptuals, destaca enmig d'una certa tendència al conformisme de bona part de la nostra lírica.